

tyő és Császár Lacika számára. Első világháborús tapasztalata, a természeti erőforrások kihasználása többször végpusztulástól mentett meg minket. Katonaemberként tudta, mikor és hogyan kell a bekerített frontszakaszból kimenekülni, szállást keresni, sátrat verni, élelmet szerezni. Budapest állandó szőnyegbombázásából kijutva, Balatonfüreden még iskolába is jártunk, ősszel szüreteltünk, télen fakutyáztunk, kirándultunk Tihanyba. A légiriadók alkalmával láthattuk a légi csatákat a Balaton felett és a lezuhant repülő pilótáinak a kimentését motorcsónakokkal. Mikor az ágyútűz a Balaton északi partját is elérte, tovább sodort a menekülthullám a Dunántúlon, ki az országból. Paradox módon a propaganda még a végső győzelmet hangoztatta. Állandó ostromgyűrűben, Bécsben sem volt maradásunk. Legutolsó stáció 1945 áprilisában a hegyi üdülőfalunak emlegetett Spital am Pyhrn volt. Érkezésünkkor már túlsúfolt a térség menekültekkel. Szállást egy panzióban, majd egy osztrák művésznő villájának padlásán kaptunk. A szobák elfoglalva az előzőleg idemenekített Magyar Nemzeti Bank aranyvonatának több száz fős kísérő személyzetével.

Vasárnapi misére bejártunk a kolostoregyüttes kéttornyú hatalmas templomába. A háborús rémület és nélkülözések közepette mi gyerekek nem tudhattuk, hogy alattunk a pincében Magyarország aranykincsét rejtegetik. Csak az égetett százpengős boglyák közelébe engedtek, mert akkor a pénznek értéke már nem volt. A táborig iskolában Nagytati által a hegyi patakából bravúrosan kirántott pisztrángokkal fizettünk. Egyedüli éték a zabpehely, reggel, délben, esete. Mennyei manának számított a kolostor kertjében a fagyos fákon még megmaradt alma, körte. Tucatnyi éhes száj várta a tavaszi vetés után a földből kilopott krumpli kiosztását.

Ilyen kiéhezett menekülttábor érte meg a háború végét. Egy ideig ezt a területet katonaság nem foglalta el. A megszálló szovjetek, angolok, franciák a közelben voltak. Végül - nagy megkönnyebbülésre - az amerikaiak jöttek erre a vidékre. Elláttak szükséges élelemmel, konzervekkel és emberségesen bántak velünk. A megmentett aranytartalekot és egyéb kincseket őrizetbe vették. A közeli Mattsee mocsara rejtette a Szent Koronát, amelynek története régóta közismert.

Mindenki már hazavágyott. Ez derült ki *Ladányi Frigyes* akkori bankigazgató naplójából is. A dokumentumfilmben több túlélő nyilatkozott: *Dr. Kümende István* a kötelesség teljesítéséről beszélt. *Zalán Barnabás* ott született Spital am Phyrnben. Említették *Móricékat*, a *Dégfi*, *Váltós*, *Sanyó*, *Kégl András* családját, *Somogyvári Lászlóné* pénztárost és *Szilágyi* sofőrt. Sokan részt vettek később a helység emlétszéne 900 éves ünnepségein. Sajnos több mint ötven évig félremagyarázták az aranyvonat legendáját. Mi erdélyiek hazakerültünk már 1945 őszén. A háborús pusztítás után szétszóródva küszködtünk a megmaradásért. Néha összegyűltünk gyerekek és felnőttek, és Béla bácsi, a sokat megélt Nagytati mesélt, hogyan is tudtuk túlélni ezeket a nem mindennapi eseményeket.

Aranyvonat

magyar dokumentumfilm (2004)

A II. világháború végén a Magyar Nemzeti Bank vagyonát, mely akkor 30 tonna aranykészletből, nagy összegű devizatartalékból és egyéb értékekből állt, egy ausztriai falu templomának kriptájába rejtették. Az akkori MNB vezetősége és több száz tisztviselője, családjukkal együtt vettek részt az állami kincs vonattal való szállításában és szigorú őrzésében. Több mint fél évszázadnak kellett eltelnie ahhoz, hogy az „Aranyvonat” menekítői erkölcsi elismerésben részesülhessenek a mai MNB vezetőségétől. A vallomásokból az is kiderül, hogyan élték át az eseményeket az akkor „arany-tolvajoknak” minősített menekítők és leszármazottaik. *Rendezte: Makó Andrea.*

(Kiollózva a Romániai Magyar Szó 2005. január 20-i műsormellékletéből)

* * *

Kátainé Szilvay Ingrid

Tudósítás az örmény-magyar zenei estről

2005. január 28-án az ELTE Jogi Karának Dísztermében különleges élményben volt részük azoknak, akik ellátogattak a *17. Mini-Fesztivál XX-XXI sz. művekből* első hangversenyére a Magyar Zeneművészeti Társaság rendezésében. Ezen az estén egymást váltották a magyar és örmény művek és előadók.

Az estet *Farkas Ferenc* Vonósnégyese nyitotta, melyet 1972-ben komponált. A három tételes dodekafón művet a Somogyi-vonósnégyes nagy szakmai felkészültséggel, mély empátiával és drámai feszültséggel adta elő.

Arno Babadzsanyan (1921-1983) örmény zeneszerző és zongoraművész „Három kép” - Improvizáció, Népi táncok és Toccata c. sorozata határozottan nemzeti karakterű. Emellett felfedezhető benne Hacsaturján hatása, Rachmanyinov szellemisége - s ugyanakkor a nyugat-európai kortárs művészet eszköztára is. A három kép egy hat műből álló sorozat része 1964-ből. *Gayane Yagatspanyan* zongoraművésznő a tőle megszokott végsőkig feszített kifejezőerővel, intenzitással és virtuozitással játszotta a három darabot.

Fried Péter énekes lépett a színpadra, és mindnyájunknak őszinte örömet okozott Arany János kései, „Őszikék” verseire *Kósa György* által komponált három chanssonnal. E dalok 1970-ben születtek, és a zeneszerző alapélményét hivatottak megidézni a gazdag, sok küzdelmet hozó életre való visszatekintést. A „Tamburás öregúr” a zeneszerző édesapjának is emléket állít: Kósa György elmondása szerint apja „egynótájú” ember volt, és a tőle hallott dallamot beleszötte a kompozíció énekszólamába. A „Hírlapáruló” erőteljesebb zsánerkép, melyben az előadó humorát is megcsillanhatta. A ciklust az, „Epilógus” tetézte be, amely zseniális költőnk, Arany János életét allegorikusan foglalja össze. Külön élvezetet okozott a mindig tagolt és érthető szöveg a dalokban.

Az est egyik fénypontja *Suren Zakarjan* műve, a „Legenda fuvolára és ütősökre” volt. A komponistáról annyit tudhattunk meg az ismertetőből, hogy zenei pályáját a Moszkvai Konzervatórium zongora-tanszékán kezdte Lev Vlaszenko irányításával, 1982-től zeneszerzést tanult Jerevánban Edvard Mirzojan professzornál, ahol 1985-ben diplomázott. A „Legendá”-t 2001-ben komponálta. Háromrészes műként álmódta meg, melyben a fuvola a mesélő, a különböző ütőhangszerek olyan gazdag asszociációkra készítő háttérrel biztosítanak, hogy - mint az igazi zenei remekműveknél -, egy idő után kiléphetünk korlátolt fizikai valóságunkból, és szabadon, bizalommal telve követhetjük a zenét azokba a dimenziókba, amit a lélek otthonának szokás nevezni. Ez a muzsika nem a zeneszerzési fogásokról szól - bár azok felfedezése is élvezetet okozhat -, hanem titkokat sug. Ezekre a titkokra nyílt ki az ott ülők füle és lelke, amit az elrélvülés utáni csönd és az azt követő viharos taps jelzett. A különböző dobokat, a vibrafont és harangokat *Láng Zénó*, a fuvolát - *Drahos Béla* varázsolta élővé.

Decsényi János II. vonósnégyese egy 2003-ban papírra vetett négytételes mű. A komponistát idézzük: „A vonósnégyes Ady-kantátám „mellékterméke”. Komponálását műhelygyakorlatként kezdtem el - a kantáta hangrendszerének további lehetőségeit felhasználva... A tételek tradicionális felvonultatása ellenére sem található közöttük szonátaforma, melyért a zeneszerző ezúton kéri egy megértő közönség szíves elnézését”. Megértő közönség voltunk.

Bizarr hangszer-összeállítás várt ránk a következő darabban. *Sugár Miklós* „Vihar után”-ja 2001 tavaszán-nyarán készült cimbalomra és elektronikus eszközökre. Egy vihar természeti hangjait egy Korg és egy Yamaha szintetizátor szólaltatta meg. A cimbalom eredeti hangja is módosítva volt elektronikusan. A hallgatóság rendkívül hálás volt a vihar végét jelző szél hangjáért és a madárhangokért. Szegény városi fejünk és lelkünk szinte fellelegzett az „ózdondús” zenétől. A mű ajánlása *Szakály Ágnesnek* szól, aki áhíttattat telten adta elő a darabot.

Vacse Saraffan „Felsejlő kemancsa” c. művében nem játszik az említett hangszer. Ellenben zongora, cselló, duduk és zurna szól benne. „Nagyszerű alakjának, hangzásának, szellemének jelenléte titokzatos, képzeletbeli: mintegy felsejlik, s a végén eltűnik” - írja a szerző. A zongora, amelyet maga Saraffan szólaltatott meg, mégis a kemancsát imitálja oly módon, hogy repetált billentés során egy adott húrt ujjal lefogva, és azon fel-le csúsztatva születnek meg a hangok. *Onczay Csaba*, kiváló csellóművésznő csodálatos beleérzéssel oldotta meg a szólisztikus, improvizatív és ornamentális részeket. A darab 2002-es keltezésű és Jo Jo Ma csellóművész felkérésére és neki ajánlva íródott. A duduk és a zurna, melyen a ma élő legnevesebb dudukos, *Gevorg Dabagjan* játszott, szinte belesimult a zenei szövetbe. Ez azonban csak felcsigázta sóvár lelkünk azon óhaját, hogy a dudukot, ezt az összetéveszthetetlen hangú kettős nádnyelves hangszert szólóban is halljuk. És megszületett a csoda. A ráadást *Onczay Csaba* konferálta fel: Dabagjan improvizálni fog. Rendes körülmények között az improvizáció alapját egy vagy két duduk játékos szólaltatja meg egy tartott hang formájában. Ezt a szerepet a csellista vállalta és csodálatosan teljesítette. Aram Hacsaturjan mondotta volt, hogy a duduk az egyetlen hangszer, ami megríkatja. Úgy tűnt, a hallgatóság a végtelenségig képes volna fürdeni e csodában - kilépni térből és időből, és csak lebegni az örökkévalóság érintésével ebben a keserédes gyönyörűségben. De a zene időben behatárolt műfaj. Sajnos vége szakadt, de lelkünkben mindig él. Azt a titkot, amit a duduk sugott, mindnyájan befogadtuk. Érdemes volt. Meg-

jegyzendő, hogy az egyetlen művész, aki a koncerten virágot kapott, Gevorg Dabagian volt. Méghozzá egy fa-tulipánt...

Örömkre szolgált, hogy közösségünk számos tagja megjelent az esten, és örmény vendégeinkkel megismerkedhettünk, beszélgethettünk és a viszontlátás reményében búcsúzhattunk tőlük.

* * *

Bálintné Kovács Júlia - Kolozsvár

Az ismerjük meg önmagunkat

3. befejező rész

A Romániai Magyar Irodalmi Lexikonban felsorolt forrásmunkák jegyzéke

Szongott Kristóf: *Szamosújvár, a magyarörmény metropolisz írásban és képekben*. Szv. 1893: uő: *A magyarhoni örmény családok genealógiája*. Szv. 1898.; Merza Gyula: *A hazai örmények ethnográfiai hanyatlásának okairól, és azok orvoslásáról*. Szv. 1902.; uő. *Az örmény népköltökről*. Szv. 1907.; uő. *Az örmény település története Magyarországon*. Kv. 1913.; Ávedik Félix - Merza Gyula - Alexa Ferenc: *Az örmény nép*. Bp. 1922.; *Erdély örményei*. Keleti Újság 1929. jún. 16.; Papp Bogdán: *Örmények*. Ellenzék 1936. ápr. 19.; *Örmények a magyar közéletben*. Keleti Újság 1941. ápr. 6.; Tarisznyás Márton: *Gyergyó történeti néprajza*. Tíz tanulmány. Kós Károly előszavával (1982, újrakiadás Bp. 1994); Korbuly Domokos - Simon József Zaven: *Örmény - magyar bibliográfia magyar nyelven*. Bp. 1986.; Keresztes Zoltán: *Az erdélyi örmények története és a Keresztes-családfa*. Bp. Unió 1991/4.; Sáska Jenő: *A romániai örmény katolikus egyház*. Arménia 1992. szept. 1.; Dr. Száva Tibor - Sándor: *A csíkszépvízi Száva család*. Erdélyi családtörténet. 1640-2000. (Bécs é.n., újrakiadás Csíkszereda 2000.); Bogos Mária: *A szépvízi örmény közösség*. Bp. 1997.; *Az erdélyi magyarörmények társadalmi szerepe, örmény-katolikus egyháza és identitástudata régen és ma*. Bp. 2000.; Gazdovits Miklós: *Az erdélyi örmények történetéből*. Kv. 2000.; *A romániai katolikus örmények ordináriátusa*. Szv. 2001.

Ezt a könyvészetet a **Füzetek** szerkesztői az érdeklődők számára kiegészítik a következőkkel: *Az örmény-katolikus egyház története és művészete című konferencia 1997. november 20-22*. Erdélyi Örmény Múzeum 2. Bp., 1999.; *A 300 éves örmény szertartású római katolikus egyház és közösségei Magyarhonnban régen és ma című konferencia Bp., 2000. szeptember 29.-október 1.*, Bp., 2001. Erdélyi Örmény Múzeum 5.; *Örménymagyarok, akik hatottak, alkottak, gyarapították, hogy a haza fényre derüljön, s kincses legyen Kolozsvár-Szamosújvár 2001 szeptember 14-16. IV. jubileumi konferencia*. Erdélyi Örmény Múzeum 7. Bp., 2002.; *Gyergyószentmiklós monográfiája*. Szerk. Garda Dezső. Csíkszereda, 2001.; Kölönte Béla: *Gyergyó története. A kialakulástól a határőrség szervezéséig* (tekintettel a nemzetiségi kérdésre.) Gyergyószentmiklós, 1910.. Reprint kiadás 2002.; dr. Száva Tibor-Sándor: *Szépvízi magyarörmények nyomában*. Bécs, 2003.

* * *

Olvasóink írják

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kiadványa, a **Füzetek** többszáz erdélyi olvasónak szerez örömet. Több éve már, hogy az Egyesület gondoskodása folytán ez a lap ajándékképpen eljut Szatmártól Bukarestig, Temesvártól Brassóig, Szamosújvártól Erzsébetvárosig és Csíkszeredától Gyergyószentmiklósig.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület nemcsak arról gondoskodik, hogy a lap közérdeklődésre számot tartó tartalommal hónapról-hónapra megjelenjék, hanem azt a pénzüsszeget is biztosítja, amibe a négyszázötven példány borítékolása, felbélyegzése kerül. Nem kis gondot jelent ezeknek a lap-számoknak, borítékoknak, címlistáknak a Kolozsvárra szállíttatása sem, ami szintén az Egyesület munkatársainak a gondját szaporítja, hogy az évkönyvekről, az Erdélyi Örmény Múzeum sorozatban vagy más módon megjelenő kiadványokról ne is szóljak, amelyeket szintén ajándékképpen postázok a fontosabb er-